

Тема уроку: *КВІТИ УКРАЇНСЬКОГО ВІНОЧКА.*

Мета уроку: Вчити учнів скарбниць народної мудрості. Збагачувати знання про квіти як обереги людського життя, їх народні назви, вшанування. Ознайомити дітей з квітами українського віночка, значення вінка для українського народу. Виховувати любов до рідного краю, спадщини предків, пошани до народних традицій.

Обладнання: Ілюстрації квітів, український віночок, український стрій, рушники, скатерки з вишитими на них квітами, букети із сухих квітів, ілюстрації лаврового та тернового вінків, дитячі малюнки.

ХІД УРОКУ

I. Організаційна частина.

II. Вивчення нового матеріалу.

1. Вступна бесіда.

— Надворі зима, а ми опинилися серед царства квітів, пахощів краси. Ми здійснимо мандрівку у казкову країну квітів. А може кожен з пас згадав бабусину хатинку, її квітучий садок.

Гайда, дітки, у садок!
Любо там та мило!
Скільки всяких там квіток сей рік уродило!
Повна роза, мак чубатий,
Між кущами м'ята.
І барвіночок хрещатий стеляться до хати.

- Закрийте на хвилюку очі і перенесіться до бабусиної оселі.
 - Які квіти, дерева, кущі ви бачили коло рідної хати? (Дуб, ясен, березу, калину, мальви, жоржини, троянди, півонію, барвінок тощо).
 - Палахкотять біля вікон українських осель живим вогнем мальви, жор жини, чорнобривці й маки, буяють різнобарв'ям нагідки, рожі, ромашки, калина, любисток, м'ята — обереги нашої духовної спадщини. Квіти постійні супутники нашого життя. Вони на клумбах, у кімнаті, на газонах. Вони на вишиваних рушниках, скатерках, фіранках. Ними розмальовували печі, стіни оселі. Засушені, їх клали за образи, з них робили різні напої, відвари.
- А ще квіти на нашому національному одязі. (Показую плахту, корсетку, сорочку, спідницю).

— Найбільшу відзнаку українського національного вбрання становив віночок

зі стрічками. Український віночок, оспіваний у піснях, оповитий легендами й переказами, був символом добра й надії.

2. Повідомлення теми й мети уроку.

— Сьогодні на уроці ми разом розповімо про український вінок, його квіти, їх значення та вшанування. Ви будете моїми помічниками, адже домашнє завдання було саме таке — квіти українського віночка.

3. Дослідження українського віночка.

1 *читець*.

У гаю, на лузі, в полі
Скільки там квіток!
Ми нарвали їх доволі,
Потім посідали в колі,
Щоб сплести вінок.

2 *читець*.

Сплетімо вінок український сьогодні
Із мальв, чорнобривців, калини.
З барвінку та жита, із м'яти, нагідок,
З жоржин, чебрецю та вербини.

— А що ж таке вінок? (Віночок — це плетене коло із квітів, листя, гілок).

• Які бувають вінки? (Вінки бувають різні. Є вінок лавровий. Його одягали на переможців. Терновий вінок завжди був символом стражданья. А ще є вінок український, він символізує молодість і кохання).

• А чи завжди квіти вплітали у вінок? (Квіти не тільки у вінок вплітають. В Україні здавна поширився звичай класти у першу купіль дитини різні пахучі рослини, промовляючи при цьому побажання. Так, у купіль хлопчика клали любисток (щоб любили), гілочку дуба (щоб був міцний як дуб), барвінок (щоб довго жив), чорнобривці (щоб був чорнобривий). А в купіль дівчинки — ромашку (щоб рум'яна була), калину (щоб красива була), любисток (щоб люб'язна була) чи яблуко (щоб була чер воненька).

• Мені моя бабуся розповідала, що віночок мав бути з живих квітів, тому що вони мають цілющі властивості, оберігають людину від різних хвороб, від лиха, від злого ока.

• Вінки плели з різних квітів. Всього у вінку українському 12 видів квітів. А може ви підкажете, які квіти вплітали у вінок? (Рожу, калину, безсмертник, незабудку, чорнобривці, барвінок, любисток, деревій, хміль, волошку, ромашку, мак).

• Чарівний світ зеленого царства. Скільки легенд, переказів приберег ли нам квіти. І кожна з них таїть у собі чимало загадкового, таємни чого.

— Послухайте загадку. Про яку квітку в ній запитують?

Дерево дерев'яне, листя коханське,
Цвіт ангельський, а кігті диявольські.
(Рожа, троянда).

• Ви назвали прекрасну квітку. Її матір'ю — "царівною квітів" вважається шипшина. У народі шипшину називають — рожа, ружа, шипши на, свербиус.

• Я розповім вам легенду про сестер-красунь Ружу, Мальву та Півонію.

У народі кажуть, що Ружа колись була дуже красивою дівчиною. Вона, як і її сестри Мальва та Півонія, лікувала людей від сердечних хвороб. І прийшов якийсь до них лікуватися Зимовий Вітер. Постукав у двері та й питається, а чи тут дівчата-красуні живуть, що людей лікують, здоро в'я дають?

- Тут, — відповіла Ружа.
- То впустіть до хати.
- А ти хто будеш?
- Той, хто гори верне, страху наганяє, людей від сонця оберігає.
- А чи не завдаси ти нам шкоди?

— Ні!

Відчинила Ружа двері, і влетів у хату Вітер-вітрисько.

- На що скаржишся? — спитала Мальва.
- Не маю сил з Морозом змагатися.
- А чи зробив ти щось добре людям?
- Ні!
- То за що тобі співчувати?
- За те, що я хворий.
- Але ми лиш добрим людям помагаємо, — відповіли дівчата. Тоді

дмухнув Вітер на сестер і перетворив на квіти. А люди навесні висадили їх у квітник: мальву коло вікна, півонію до води, ружу до сонця.

А у вінку ці квіти — символ віри, надії, любові.

— Діти, може з вас хтось підшукав про шипшину вірш чи пісню?

М. Рильський. Ш и п ш и н а.

Шипшини кущ у мене під вікном
Цвіте блідо-рожевим скромним цвітом.
А друзі кажуть: нащо він тобі,
Цей кущ — дикун? Ти викорчуй його
І посади троянди тут культурні.
Що хочете кажіть, шановні друзі.
А я уперто па своїм стою,
Як присягу підношу голос я:
Шипшини й пісні не віддам нікому.

Ігрова пісня.

Як посію я рожу над водою,
Чи не піде дощик стороною,
Та на мою рожу червону,
Та на мою м'ятку кудряву,

Та на мою шипшину чорнявую.

- А що це за квіточка у вінку? (Показую). (Барвінок).
- Що ви цікавого дізналися про синьоокий барвінок?

У народі живе чудова легенда про походження барвінку. Діялося це тоді, коли турки і татари нападали на українську землю. Увійшли якимсь вороги у одне село і винищили там усіх людей. Лише один парубок та дівчина сховалися в лісі. Але й їх знайшли бусурмани, парубка люті вороги зарізали, а дівчину задушили. Ото з парубочої крові й виріс барвінок у лісі, а губами дівчини полилася чиста вода.

— Звуть барвінок в Україні по різному: барвін, барвін-зілля, барвінець, могильник. У барвінка вічно-зелене листя і голуба квітка. Він супроводжує людину від колиски до могили. У відварі купали немовлят, плели весільні віночки, висаджували на могили померлих людей. Як пошановували цю рослину свідчить і такий звичай — барвінок ніколи не викидали у смітник, а тільки у воду, щоб він не загинув від спраги.

— А чи знаєте ви пісні, де оспівується барвінок?

Учні виконують вивчені пісні.

Веснянка.

Ой весна, днем красна.
Ой весна, весна днем красна,
А ідо ти нам, весно, принесла?
— Та принесла я вам літечко,
Зеленеє житечко,
Та хрещатенький барвінок,
Та запашненький васильок.

Колисанка.

Ой ти, коте, коточок!
Не ходи рано в садочок,
Не полохай дівочок,
Нехай зов'ють віночок.
Із рутоньки, з м'ятоньки,
З хрещатого барвіночку,
З запашного василечку.

Весь клас виконує українську народну пісню "Несе Галя воду".

- Послухайте пісню. (Співаю пісню А.Пашкевича на сл. Д.Луценка "Хата моя, біла хата").

- Які квіти оспівуються у цій пісні? (Мальва, м'ята, любисток).
- Я розповім вам про чудодійну рослину любисток.

Любисток — символ здорової краси. Про красиву дівчину говорять:

"Вона така гарна, наче в любистку купана. Шкіра біленька, ніжна, коси шовкові". Існує повір'я, що любисток — це зілля, яким можна при чарувати

когось. Через те в народі називають його любчик, любимене, приворотне зілля. Справді, коли розітерти листок цієї рослини, відразу розіллються пряні пахощі. (Демонструю це учням).

— **Співаю коломийку.**

Ой у мене в городчику дві волошки сині: Одна
буде миленькому, друга буде мені.

- Про яку квітку ми далі поговоримо? (Про волошку).

- Чи відшукали ви легенду про волошку? (Мені бабуса розповідала, що волошка і любисток колись були птахами і вчили людей любити одне одного та бути щирим у розмовах. А як померли, то проросли двома пахучими рослинками. У віночку любисток і волошка — символ людської відданості).

- Що ви ще цікавого знайшли про волошку? (У народі кажуть: Си ньоока чарівниця в полі часто в нас вертиться; де вінки вона спліта, — пшениці рідкі й жита").

- Чому ж волошка — ворог хліборобів? (Річ у тім, що волошка — це бур'ян, тому вона завдає шкоди, особливо там, де росте серед жита чи пшениці, заважає ниві врожаїтись щедро).

- Справді, вражаючи розбіжність. Але що ж — одним рослинам ко ристь приносити, годувальниками нашими бути, а іншим судилося красу дарувати. Отож не лаймо природу надто.

Така думка в основі стародавньої легенди. Волошки пожалілися покровительці жнив і землеробства, що не звертають на них уваги хлібороби, а все заклопотані, аби ряснішими і вагомішими були хлібні колоски. Па те покровителька відповіла, що волошки розміщені серед колосків, щоб бути образом чистої радості й надії то тоді й сини будуть радісними і їх не забудуть.

— А чи не знаєте ви, як ще в народі називають волошку? (Волошку іменують ще волошиха, наголовань, чичинчик, блават, синець, сирснь, синьоцвіт).

Василь Чумак. Волошки.

А в стерні — волошки, сині, синезорі,

І такі дрібненькі — слізки росяні.

Назривав їх трошки.

Це волошки? — Зорі!

Ниточки тоненькі — мрії весняні.

— Про яку квітку українського віночка говориться у цій загадці?

Стоїть тичка, на тичці мазничка,

А в мазничці сто зеренець.

Хто вгадає, той буде молодець. (Мак).

— Хто ще знає загадки про мак?

(Стоїть півень на току в червоному ковпаку.

Маленьке, чорненьке крізь землю пройшло,

Червону шапочку знайшло).

— Різні перекази існують про походження маку. То мак виникає із крові убитої людини, то з крові дракона. Вважалося також, що квітка червоного маку повсталася як символ поєдинку любові й ненависті. Червоні пелюстки — це любов, чорна серцевина —ненависть. А разом ці елементи і утворюють прекрасну квітку.

У нашому народі колись побутували легенди і перекази про те, як українські дівчата-полонянки обпоювали маковим напоєм ординців, і ті засинали, а полонянки рятувалися втечею...

— Мак оспівували і в хороводних та ігрових веснянках. Давайте і ми пригадаємо одну із них.

(Діти виконують ігрову веснянку "Мак".

Взявшись за руки йдуть по колу. Одну дівчину вибирають усередину, інші йдуть, співаючи:

Край долини мак, Край широкий мак,
Мак чистий, головистий.
Молодії молодочки
Завивали головочки:
Станьте в круг, Буде мак тут!

Зупиняються і щось у дівчини запитують: а після відповіді знову йдуть по колу, співаючи.

- Чи поїхали в поле? — Поїхали!
- Виорано поле? — Виорано!
- Чи сіють мак? — Сіють!
- Чи пора полоти? — Пора!
- Чи цвіте мак? — Цвіте!
- Чи одцвівся мак? — Одцвівся!
- Чи спіє мак? — Спіє!
- Чи пора трусить? — Пора!

Діти підбігають до дівчинки і трусять її з усіх сторін).

— Відгадка цієї загадки — то наступна квіточка українського вінка.

Біла корзинка, золоте денце,

В ній лежить росинка і блищить сонце. (Ромашка).

• Ромашка у віночку наймолодша за своїм віком. Її вплели у віночок люди, коли переконалися, що вона приносить не лише здоров'я, але й доброту та ніжність. Ромашку у народі називають ще рум'янком.

- Відгадайте таку жартівливу загадку.

За хатиною в садочку,
У зеленому віночку
Та в червоних намистах
Стала пава молода.
І збігаються всі діти,
Щоб на неї поглядіти:

За намисто кожне — смик!
Та й укине на язык. (Вишня).

— А чи влітали у вінок цвіт дерев? (У віночок влітали цвіт вишні та яблуні — символ материнської любові.

Згадуючи про вишню на пам'ять одразу ж приходять Кобзареві рядки, проникливі та ніжні!

Пішла в садок вишневий, Богу помолилась, Взяла землі під вишнею, на хрест почепила).

— Вишня оспівується в піснях сумних та веселих.

(Дівчина та хлопчик виконують жартівливу українську народну пісню "Ой під вишнею, під черешнею").

— Учителька співає пісню В.Вермепича на сл.М.Сингаївського "Чорнобривці".

- Про яку квітку я викопувала пісню? (Чорнобривці).
- Чорнобривці у народі називають ще: жовтяки, оксамитки, бархатки, бо яскраві суцвіття виграють у промінні сонця.
- Чи не відшукали ви легенду про чорнобривці? (Назва чорнобривців пов'язана із старовинною легендою про майстрів-чоботарів, які виготовля ли особливо гарні, святкові жіночі чобітки, що мали яскравочервоні халяви та чорні голівки — чорнобривці).
- І ось на початку літа зацвітав кущ калини, вкривався безліччю і ніжних білих суцвіть, що стоять серед свіжої зелені наче молоді юні наречені в білосніжних фатах. Завдяки чудовому цвітінню калина стала в народі символом дівочої вроди та краси.

(Учні виконують пісню на слова Т.Шевченка "Зацвіла в долині").

— Плести віночок — то ціла наука і дійство. Паші прабабусі знали різні секрети: як плести і коли, як зберігати квіти у вінках. А кожна стрічка у вінку теж мала своє місце і значення.

Першою у віночку — посередині — в'язали світлокоричневу стрічку, символ землі годувальниці. Пообіч від коричневої — жовті стрічки — символ сонця, світлозелені — символ краси і молодості, голубі та сині стрічки — символ неба і води, оранжеву — символ хліба, фіолетову — символ мудрості людини, малинову — символ душевності, щирості, рожеву — символ достатку та багатства людини.

Люди вірили у силу стрічок. Стрічки — обереги волосся від чужих очей. Відмірювалися стрічки по довжині дівочої коси і відрізали трохи нижче коси, щоб її сховати.

4. Гра-вікторина "Вінок".

— Зараз ми разом спробуємо сплести віночок, провівши квіткову вікторину "Віночок".

(На дошці висить аркуш паперу, на якому намальований віночок, спле тений лише з листків, а замість квітів — кола з прорізами. Відгадавши загадку, учень бере відповідний малюнок квітки і вкладає у порожнє коло. Таким чином

заповнюється весь віночок квітами).

ЗАГАДКИ ДЛЯ ВІКТОРИНИ.

Цвіте синьо, лист зелений квітник прикрашає,
Хоч мороз усе побив — його не займає. (Барвінок).
На городі тичка, а на тичці—Півень у червонім ковпаку
(Мак).

Стоять у полі сестрички: Жовте очко, білі вічка. (Ромашка).
Червонію я сама, не знаю чого,
А своєю красою зупиняю кожного,
В зеленій одежині ходжу,
Стріли в боку ношу,
— Відгадайте, хто я, прошу. (Рожа).
Які квіти, що вміють так гарно цвісти,
Хлібороби клянуть працюваті? (Волошки).
Чудова квіточка така,
Чорними брівками морга.
(Чорнобривці).

У вінку зеленолистім,
У червоному намисті
Видивляється у воду
На свою хорошу вроду. (Калина).

— Дівчата починали носити вінок з трьох років. Перший — для трирічної івчинки плела мама, намочувала у росах, коли на небі сонце зійде. І пала його в росах сім днів, а тоді до скрині клала. У віночок влітала чорнобривці, незабудки, барвінок, ромашку.

У чотири роки плели інший вінок. Доплітався безсмертник, листочки яблуні.

Для шестирічної дівчинки плели віночок і влітався мак, що давав сон та беріг думу. Крім того влітали й волошку.

Для семирічної дівчинки плели вінок із семи квіточок. І вперше влітали цвіт яблуні. То був цілий ритуал, коли батько торкався вінком голівки і промовляв:

"Мати-яблуне, дядино моя, дай дитині здоров'я і доброї долі".

III. Підсумок уроку.

- От і завершується урок, присвячений українському віночку. Давайте ще раз пригадаємо, які квіти влітались у вінок. (Діти ще раз називають квіти українського віночка).

- Народ раніше був ближче до природи, шанував її, освячував, оспівував, переймався її красою, ласкавістю, гордістю. Ми часто забуваємо, що природа подарувала свої цілющі скарби людині навік. І ми повинні берегти їх, як своє життя. Любити, вивчати, спостерігати, осмислювати. І вона, розкриваючи дивовижні таємниці, озветься у нашій душі радістю буття.

Любити природу — це значить її берегти,
Люби природу не як символ душі своєї,
Люби природу не для себе, люби для неї.

Квіти — це історія нашого народу.

Квіти — це наша природа.

Квіти — це ми.